

Nr 25.

Ankom till riksdagens kansli den 14 april 1917 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående åtgärder för beredande å de större högtidsaftnarna av arbetsledighet för personal inom handeln eller annan affärsverksamhet.

Närvarande: herrar Petersson i Lidingö villastad, Lindhagen, Alexanderson, greve Spens, Lars Olsson, von Sydow*, Permansson, Klefbeck*, Pettersson i Bjälbo, Persson i Norrköping, Gustafsson i Örebro, Karlsson i Fjäl, Pettersson i Södertälje* och Lindqvist i Kosta.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Lagutskottet har till behandling förehåft två till utskottet hänvisade *Motionerna.* lika lydande motioner, den ena väckt i första kammaren, nr 7, av herrar *K. J. Ekman, C. H. von Mentzer* och *K. J. Gustafsson*, och den andra väckt i andra kammaren, nr 76, av herrar *Johanson* i Huskvarna, *Nilsson* i Linnås, *Jonsson* i Hökhult, *Gabrielsson* och *Räf*, uti vilka motioner anförts:

»I lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912 stadgas i 5 § mom. i), att arbete, som i nämnda lag avses, bör, där dess natur det medgiver, så anordnas, att arbetarna komma i åtnjutande av erforderlig söndagsvila. Därmed har erkännande givits åt den viktiga grundsatsen, att det är en plikt för det allmänna att sörja för, att arbetarna icke berövas den andliga och kroppsliga vila, utan vilken den dagliga kallelsen icke kan i längden tillfredsställande fullgöras och ännu mindre den inre personligheten utvecklas och höjas. I sistnämnda avseende äro av särskild betydelse de stora högtider, som bland vårt folk firas vid jul, nyår, trettondagen, påsk, pingst och midsommar. Redan aftonen förut, alltså på julafton, nyårsafton, trettondagsafton, påskafton, pingstafton och midsommarafton, pläga, där så kan ske, alla sysslor läggas å sido och en viss stillhet iakttagas såsom en förberedelse till den stundande högtiden.

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 9 saml. 22 häft. (Nr 25.)

På åtskilliga arbetsområden, särskilt inom fabriksindustrien, torde vara allmänt bruk, att ledighet beredes arbetarne på dessa dagar efter klockan 2 middagen. Inom andra områden åter blir det ofta så, att just dessa högtidsaftnar mera än eljest bliva tunga arbetsdagar, med jäktande göromål ända till sent på kvällen. Särskilt är så förhållandet i den öppna handeln i städerna, framför allt vid jul och nyår. Det vore endast en gärd av rättvisa, om även åt den där anställda personalen bereddades, åtminstone på de större högtidsaftnarna, ledighet från arbetet. Till förverkligande av ett sådant önskemål synes emellertid ingen annan utväg erbjuda sig än en allmän föreskrift om att å dessa aftnar alla handelsbodas eller därmed jämförliga affärslokaler skola hållas stängda. Erfarenheterna från förra året, då jul- och nyårsafton inträffade på söndag och affärerna för den skull höllos stängda, visa att saken låter sig göra.

I vilken omfattning en dylik inskränkning i affärsverksamheten skulle kunna genomföras till förmån för den därstädes anställda personalen lär emellertid icke utan en föregående utredning kunna med full säkerhet angivas. De lagbestämmelser, som kunna komma att framgå ur en sådan utredning, böra givetvis avse riket i dess helhet, men torde måhända likväl kunna, så vitt rör handeln, lämpligen införas i lagen om förbud mot handels idkande under vissa tider av dygnet av den 5 juni 1909, vars bestämmelser skulle komma att i viss mån därav modifieras.

Med anledning härav hemställes vördsamt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida och i vilken omfattning åtgärder måtte kunna vidtagas till beredande av ledighet från arbetet för den inom handeln eller annan affärsverksamhet anställda personalen å de större högtidsaftnarna, särskilt jul- och nyårsafton, efter klockan 2 middagen, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.»

*Utskottets
yttrande.*

Vid upprepade tillfällen har riksdagen till behandling förehaft framställningar, som avsett att åt i annans tjänst anställda personer bereda den ledighet från arbetet, som må vara erforderlig för bibehållande och stärkande av deras kroppsliga och andliga hälsa. I några fall hava framställningarna lett till positiv lagstiftning, i andra fall äro de ännu föremål för utredning. I förra avseendet erinras om lagen om förbud mot handels idkande under vissa tider av dygnet (butikstängningslagen) av den 5 juni 1909 samt om lagen om arbetarskydd av den 29 juni 1912. Butikstängningslagen innehåller i huvudsak att,

därest inom stad, köping eller municipalsamhälle yppas behov av förbud mot att handelsbod å söckendagar hålles till salu öppen utöver viss tid, sådant förbud må meddelas på i lagen föreskrivet sätt, samt att sådant förbud skall angiva viss tid, då bod må öppnas, ej före klockan sju f. m., och viss tid då bod skall stängas, ej senare än klockan åtta e. m., dock att för bod, där handel idkas allenast med livsförnödenheter, tiden för öppnandet må sättas till klockan sex f. m. samt för sådan bod eller bod, där huvudsakligen tobak eller vad därav är förfärdigat eller tidningar hålles till salu, stängningstiden må sättas till klockan nio e. m. Därjämte medgives, att stängningstiden å aftonen före sön- eller helgdag och under två veckor närmast före julaftonen får bestämmas till klockan nio e. m. och ifråga om bodar, som senast omförmälts, till klockan tio e. m.

I anledning av en inom riksdagen år 1910 väckt motion anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa undersökning, i vad mån inom vårt land behöfelig söndagsvila utan berättigad anledning åsidosattes särskilt inom industri, handel och andra närliggande arbetsområden, ävensom, därest utredningen skulle därtill giva anledning, för riksdagen framlägga erforderligt lagförslag i ämnet.

Vid 1912 års riksdag framlades i proposition förslag till sådan ändring i butikstängningslagen, att därest förbud mot handelsbods öppenhållande å viss tid av söckendag meddelas, det jämväl må stadgas förbud mot att handelsbod hålles till salu öppen å sön- och helgdagar under sådan tid, som enligt 7 kap. 3 § strafflagen ej är att hänföra till sabbatstid, och skall dylikt förbud avse hela tiden före klockan sex f. m. och efter klockan nio e. m. Enligt statsrådsprotokollet hade vederbörande departementschef vid förslagens föredragning anført, att den genom riksdagens ovanberörda skrivelse 1910 väckta frågan vore föremål för utredning; att hinder emellertid icke ansågs möta att innan samma utredning slutförts vidtaga vissa lagstiftningsåtgärder på ett särskilt område, där uppenbara missförhållanden syntes vara för handen, nämligen i fråga om butikshandeln; att särskild anledning därtill funnes i den omständigheten, att medan de kommunala myndigheterna kunde reglera handeln å söckendagar, dylik befogenhet ej tillkomme dem med avseende å den del av söndagen, som ej enligt 7 kap. 3 § strafflagen vore sabbatstid, d. v. s. före klockan sex f. m. och efter klockan nio e. m.; samt att lagförslaget avsåge att undanröja detta missförhållande. Förslaget blev av riksdagen antaget och lag i ämnet utfärdades den 6 juni 1912.

Vid 1914 års första riksdag väcktes tre motioner om ändring i bu-

tikstängningslagen och om andra lagbestämmelser i syfte att begränsa vissa butikers öppenställande å söndag. I den ena motionen anfördes huvudsakligen, att det icke kunnat vara lagstiftarens mening, att butiker, som under söckendagar hållas stängda mellan klockan tolv på natten och klockan sex f. m. samt mellan klockan nio e. m. och klockan tolv på natten, skulle få hållas öppna å nämnda tider av söndag. I anledning härav hemställdes, att riksdagen ville besluta sådan lydelse av butikstängningslagen, att därest förbud meddelades mot handels idkande å viss tid av söckendag, förbud jämväl skulle meddelas mot handels idkande å söndag mellan klockan tolv och klockan sex f. m. samt mellan klockan nio och tolv på natten. Därest riksdagen emellertid skulle anse, att prövning härav borde förbehållas de kommunala myndigheterna, hemställdes — i anledning av en ganska utbredd önskan, att butiker skulle kunna hållas öppna efter klockan nio söndagsaftnar — att förbud mot handels idkande å söndag kunde omfatta endast viss tid av den del av söndag, som ej vore sabbatstid. I den andra motionen hemställdes om ändring i det senare syftet. I den tredje motionen hänvisades till att enligt prejudikat blomsterhandel, handel i fruktbod och handel med matvaror finge bedrivas å sabbatstid med undantag för gudstjänsttiden. Därigenom berövades de, som arbetade i dylika affärer, så gott som varje söndagsvila. Med hänvisning till att riksdagens ovannämnda skrivelse 1910 komme att kräva en vidlyftig utredning, att före dennas avslutande lagstiftning på ifrågavarande begränsade område kunde äga rum och att därvid jämväl konsumenternas intresse måste tillgodoses, hemställdes om sådana lagbestämmelser, att tiden för öppenställande å sön- och högtidsdagar av matvaru-, frukt- och blomsterbutiker måtte erhålla lämplig begränsning, exempelvis till klockan 6—11 f. m. I anledning av dessa motioner beslöt riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, i vad mån butikshandeln å sön- och helgdagar lämpligen kunde underkastas begränsning utöver den, som då gällde eller kunde bestämmas, samt för därpå följande riksdag framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Med anledning av vid 1915 års riksdag väckta motioner beslöt riksdagen *dels* att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och i vad mån en reglering av nattarbetet inom bagerier, konditorier och s. k. hembagerier för såväl kvinnor som män kunde anses vara av förhållandena påkallad, samt för riksdagen framlägga det förslag i ämnet, vartill undersökningen kunde föranleda, *och dels* att i en annan skrivelse till Kungl. Maj:t an-

hålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida lagstiftningsåtgärder kunde vidtagas för införande av helgdagar utan kyrklig karaktär i syfte att bereda särskilt den i handel, industri och angränsande arbetsområden sysselsatta delen av befolkningen tillfälle till vila och rekreation under den ljusa och varma årstiden, samt för riksdagen framlägga det lagförslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Riksdagens skrivelse av år 1910 i de delar, däri den ej avgjorts genom den år 1912 antagna lagen om tillägg till butikstängningslagen, samt skrivelsen av år 1914 och båda skrivelserna av år 1915 äro beroende på utredning inom socialstyrelsen. Innan 1915 års skrivelse om införande av helgdagar utan kyrklig karaktär överlämnades till socialstyrelsen, hade utlåtanden däröver avgivits av överståthållarämbetet, Konungens befallningshavande i länen, domkapitlen och Stockholms stads konsistorium.

Ehuru utskottet fullt behjärtat önskvärdheten av att den inom handel och annan affärsverksamhet anställda personalen erhåller all den ledighet, varav den kan vara i behov, finner dock utskottet den av motionärerna nu ifrågasatta framställningen icke kunna av utskottet förordas. Vad motionärerna åsyfta eller att åt förutnämnda personal beredes ledighet å de större högtidsaftnarna, särskilt jul- och nyårsafton, efter klockan två e. m., torde praktiskt taget vara av relativt ringa värde. Visserligen kan ju icke bestridas, att arbetet i butikerna torde vara ganska ansträngande på julafton. Men detsamma lär knappast kunna antagas vara fallet på nyårs-, trettondags- och, åtminstone i städerna, midsommarafton. På påsk- och pingstafton åter är rörelsen förmodligen ganska livlig i åtskilliga butiker. Emellertid är den ökade trafiken i handel och vandel på helgdagsaftnarna, där sådan förekommer, väsentligen föranledd därav att de bredare folklagren då begagna sig av sin ledighet till att göra uppköp, som de icke varit i tillfälle att å annan tid verkställa. Vid bedömande av lämpligheten av åtgärder i det av motionärerna avsedda syftet lär det alltså vara nödigt, att hänsyn tages icke endast till butikspersonalens utan jämväl till konsumenternas intressen. För de personer, som icke själva äro lediga från sitt arbete förrän senare på dagen, synes näppeligen böra resas hinder att på den lediga tid, som de kunna därtill disponera, förse sig med de förnödenheter, varav de kunna vara i behov. Denna kollision av intressen framträder möjligen med större styrka, då det gäller landsbygden, än då det gäller städerna. Ofta har man på landet av en eller annan orsak icke tillfälle att förrän på helgdagsaftnarna företaga resan till närmaste handelsbod

för att göra inköp, och antagligen är rörelsen i handelsbodas på landet större på helgdagsaftnarna än eljest.

Motionärernas framställning synes icke stå i god överensstämmelse med butikstängningslagens stadganden därom att å aftonen före söndag och helgdag och under två veckor närmast före julaftonen handelsbods stängningstid må sättas en timme senare än annars. Grunden härför är uppenbarligen, att i de nämnda fallen konsumenternas intressen få anses hava större anspråk på tillgodoseende än butikspersonalens. Och otvivelaktigt får jämväl beträffande högtidsaftnarna så anses vara fallet.

Av den ovan lämnade redogörelsen för åtgärder från riksdagens sida i syfte att bereda i annans tjänst anställda personer behöfelig ledighet framgår, att flera omfattande frågor syftande till detta mål under de senare åren av riksdagen genom skrivelser hänskjutits till Kungl. Maj:ts öfvervägande. Vid den av Kungl. Maj:t på grund härav igångsatta utredningen torde uppmärksamheten jämväl ägnas åt sådana detaljfrågor, som utan att direkt falla inom ramen för riksdagsskrivelserna dock stå i ganska nära samband med där uppkastade spörsmål. Utan tvivel är den genom motionerna väckta frågan av dylik beskaffenhet. Detta förhållande torde även göra det mindre nödigt att nu avlåta särskild riksdagsskrivelse i denna fråga.

På grund härav får utskottet hemställa,

att ifrågavarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 13 april 1917.

På lagutskottets vägnar:

ALBERT PETERSSON.

Reservationer:

a) av herr *Lindhagen*, som hemställt:

att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t i samband med utredningen om övriga ifrågasatta begränsningar genom lagstiftning av arbetstiden även måtte taga i öfvervägande de i motionerna framhållna önskemål, samt

b) av herrar *Persson* i Norrköping och *Lindqvist* i Kosta.